

Maa-ainesten käyttöön liittyvät rikokset

Kihlakunnansyyttäjä Jarmo Rintala
Pohjanmaan syyttäjänvirasto

Esityksen rakenne

- Kriminalisoinnit
- Ympäristön turmeleminen vai maa-ainesrikkomus?
- Lupamenettelystä
- Valvonnasta ja asianomistaja-asemasta
- Rikoshiödyistä
- Laittomasti / luvatta otetun maa-aineksen määrä
- Tekoaika ja rikoksen yksilöinti
- Tilavuuskäsitteistä ja massoista
- Pohjavedestä
- Oikeustapauksia

Ympäristön turmeleminen, Rikoslaki 48 luku 1 § 3 mom.:

”Ympäristön turmelemisesta tuomitaan myös se, joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta ryhtyy muuten kuin 1 momentissa tarkoitetulla tavalla muuttamaan ympäristöä vastoin

...

2) vesilakia (587/2011)

3) maa-aineslakia (555/1981)

...

5) näiden nojalla annettua säännöstä, yleistä tai yksittäistapausta koskevaa määräystä taikka kaavaa tai lupaa

siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vakavuudeltaan ympäristön pilaantumiseen rinnastettavaa muuttumista.”

Maa-ainesrikkomus, Maa-aineslaki 17 § 2 mom.

”Joka muulla kuin 1 momentissa tarkoitetulla tavalla tahallaan tai huolimattomuudesta ryhtyy ilman tämän lain mukaan vaadittavaa lupaa tai luvan vastaisesti ottamaan aineksia, laiminlyö luvassa määrätyt velvollisuutensa tai muutoin ottaa aineksia vastoin tämän lain säännöksiä, on tuomittava maa-ainesrikkomuksesta sakkoon.”

Jos siis lain tai luvan vastainen menettely ei ole ollut omiaan aiheuttamaan vakavuudeltaan ympäristön pilaantumiseen rinnastettavaa muuttumista, kyse on maa-ainesrikkomuksesta. Ja vaikka menettely olisikin ollut omiaan aiheuttamaan tällaista muuttumista, kyse on maa-ainesrikkomuksesta, jos teko on tehty vain huolimattomuudesta.

Syyteoikeus maa-ainesrikkomuksesta vanhentuu kahdessa vuodessa.

Vesilain luparikkomus, Vesilaki 16 luku 2 §

”Joka tahallaan tai huolimattomuudesta

- 1) ryhtyy 3 luvun 2 tai 3 §:ssä taikka 5 luvun 3 §:ssä tarkoitettuun hankkeeseen ilman lupaviranomaisen myöntämää lupaa,
- 2) toteuttaa hankkeen luvan vastaisesti tai laiminlyö lupamääräyksen noudattamisen,

...

on tuomittava, jollei teosta ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta, vesilain luparikkomuksesta sakkoon.”

- Vesilain 3 luvun 2 §:ssä on säädetty vesitaloushankkeen yleisestä luvanvaraisuudesta (mainittu mm. pohjavesiesiintymän tilan huononeminen) ja 3 §:ssä aina luvanvaraisista vesitaloushankkeista.

Ympäristön turmeleminen vai maa-ainesrikkomus?

- Vakavuudeltaan ympäristön pilaantumiseen rinnastettava muuttuminen voi olla esim. luonnon toimintojen haitallista muuttumista, maisemakuvan turmeltumista, ympäristön viihtyisyyden vähenemistä
- Jos muuttamisella on saatu aikaan vain maisemakuvan huonontumista taikka ympäristön viihtyisyyden tai virkistyskäyttöön soveltuvuuden vähentymistä, haitan on oltava merkittävä, jotta ympäristön turmeleminen täyttyy. (KKO:2006:88)
- Sen sijaan jos muuttamisella on aiheutettu luonnon toimintojen haitallisen muuttumisen vaaraa, ympäristön turmeleminen täyttynee helpommin. Lainsäädännössä korostuu pilaantumisenäkökulma.
- Tulkinta-ajatuksia:

Maa-ainesten ottaminen liian syvältä pohjavesialueella => RL 48:1

Maa-ainesten luvan vastainen ottaminen vähäisessä määrin ja ilman että maisemakuva merkittävästi muuttuu => Maa-ainesrikkomus

Tunnusmerkistön valinta edellyttää aina tapauskohtaista harkintaa.

Ympäristön turmeleminen vai maa-ainesrikkomus?

- Joissain tapauksissa voi täytyä sekä RL 48 luvun 1 §:n 1 momentti että 3 momentti:

Esimerkiksi laittomilla / luvan vastaisilla maa-ainesten ottoalueilla on tyypillisesti myös huonosti säilytettyjä öljyastioita tai suojaamattomia koneita, joista on aiheutunut öljyvuotoja.

HE 94/1993:ssa on esimerkkinä tällaisesta ”päällekkäisyydestä” mainittu järven täyttäminen pilaantuneella maa-aineksella.

- Mikäli pilaantumiseen rinnastettavan muuttumisen vaaraa on aiheutettu, mutta se on ollut vain vähäistä, voi kyse olla myös ympäristörikkomuksesta (RL 48:3).

Ympäristön turmeleminen vai maa-ainesrikkomus?

- Olennaista on huolehtia siitä, että syytteen teon kuvauksessa vedotaan selkeästi oikeisiin seikkoihin.
- Erotellaan millä perusteella väitetään, että:
 - menettely on ollut omiaan aiheuttamaan ympäristön pilaantumista (RL 48.1,1);
 - menettely on ollut omiaan aiheuttamaan vakavuudeltaan ympäristön pilaantumiseen rinnastettavaa muuttumista (RL 48.1,3); ja
 - menettelyssä on muulla tavoin rikottu luvan tai maa-aineslain säännöksiä tai velvoitteita (Maa-aineslaki 17.2 §)
- Mikäli jokin rike tai laiminlyönti ei täytä ympäristön turmelemisen edellyttämää seuraamuselementtiä, voi olla aiheellista kirjoittaa siitä erillinen syytekohta maa-ainesrikkomuksesta.

Ympäristön turmeleminen vai maa-ainesrikkomus?

- Pohjaveden pilaantumisen vaara lienee yleisin seikka, jonka perusteella maa-ainesten oton on katsottu olleen omiaan aiheuttamaan vakavuudeltaan ympäristön pilaantumiseen rinnastettavaa muuttumista.
- Mikä muu voisi täyttää tämän tunnusmerkistötekijän? Ajatuksia: vahingoitettu alueellisesti tai jopa valtakunnallisesti merkittävää maisemakokonaisuutta, arvokasta geologista muodostumaa, merkittävää luontoaluetta tai laajasti virkistyskäyttöön käytettyä aluetta.
- Vahingon pitkäaikaisuus puoltaa ympäristön turmelemisen täyttymistä.
- Oikeuskäytännön tarve – eli tunnusmerkistön rajoja kannattaa hakea.
- Maiseman muuttumisen vakavuuden arviointi edellyttänee katselmuksen suorittamista.

Lupamenettelystä

- Maa-aineslaissa tarkoitettuun ainesten ottamiseen on saatava lupa (MAL 4 §). Lupaviranomainen on kunnan ympäristöviranomainen (MAL 7 §).
- Maa-aineslupaan sisällytetään määräyksiä (MAL 11 §) mm. ottoalueen rajoista, ottosyvyydestä, pohjaveden tarkkailusta ja jälkitöistä. Yleensä myös edellytetään vakuuden asettamista (MAL 12 §).
- Pohjavesialueella tai vesialueella suoritettavaan maa-ainesten ottoon saatetaan edellyttää myös vesilain mukaista lupaa (MAL 3.1,4 §, VL 3 luku 2 ja 3 §). Lupaviranomainen on Aluehallintovirasto.
- Joissain tilanteissa toiminta saattaa edellyttää myös YSL 27 §:ssä tarkoitettua ympäristölupaa (esim. murskaamo tietyin edellytyksin).
- Maa-aineslupaa haettaessa on esitettävä ottamissuunnitelma (MAL 5 §). Se voi joissain tapauksissa olla käyttökelpoista näyttöä siitä, millainen lähtötilanne kiinteistöllä on ollut ennen ottamiseen ryhtymistä.

Valvonnasta ja asianomistaja-asemasta

- Maa-aineslain mukainen valvontaviranomainen on kunnan ympäristönsuojeluviranomainen (MAL 14 §). Vesilain mukainen valvontaviranomainen on ELY-keskus ja kunnan ympäristönsuojeluviranomainen (VL 1:7).
- = Esitutkintaviranomaisen lähimmät yhteistyötahot maa-ainesjutuissa
- Maa-aineslaissa ”erikoinen” ilmoitusvelvollisuus suoraan syyttäjälle (MAL 18 §).
 - Valvontaviranomaisilla on asiantuntemusta, jota on syytä esitutkinnassa hyödyntää, esimerkiksi ELY-keskusten pohjavesiossaaminen ja kuntien tekniset yksiköt mittaamisissa ja kartoituksissa.
 - Maa-aineslaki ei suoraan anna ELY:lle tai kunnalle asianomistaja-asemaa rikosasiassa (vrt. YSL). Sen sijaan vesilaki suo tietyin edellytyksin asianomistaja-aseman ELY:lle (VL 16:5).

Rikoshyödyn laskeminen / arvioiminen:

- Hyödyt voivat olla isojakin – vakuustakavarikon käyttöä syytä harkita.
- Sovelletaan nettohyötyperiaatetta eli (laittoman) toiminnan kustannukset vähennetään saavutetusta hyödystä.
- Rikoshyödyn laskeminen / arvioiminen on usein vaikeaa, koska maa-ainesten myyntihinnat vaihtelevat ja toiminnasta aiheutuneet kustannukset tuntee parhaiten toiminnanharjoittaja itse.
- Joissain tapauksissa taloudellinen hyöty on arvioitu yhtiön käyttökäteen perusteella (ainakin Vaasan HO 28.9.2005 nro 1408).
- Etenkin laajemmissa jutuissa saattaa olla aiheellista suorittaa rikosperusteinen erityistarkastus ja pyrkiä toiminnanharjoittajan kirjanpidon kautta selvittämään saatu taloudellinen hyöty.

Ennallistamisen merkitys rikoshyödyn kannalta:

- Hallintoprosessi ja rikosprosessi voivat edetä samanaikaisesti.
- Voidaanko ennallistamiskulut ottaa huomioon rikoshyödyn määrää laskettaessa, jos ennallistamista ei ole vielä määrätty tai suoritettu?

Rikoslain 10 luku ei anna tähän vastausta, vaan asia on jätetty oikeuskäytännössä tapauskohtaisesti harkittavaksi.

Vaasan HO 22.5.2013 nro 652: Rikoshyödyn määrääminen menetetyksi olisi ollut kohtuutonta, koska KHO oli velvoittanut toiminnanharjoittajan ennallistamaan ottoalueen ja ennallistamisen arvioidut kustannukset ylittivät luvattomasta otosta saadun hyödyn.

Lähtökohtaisesti syyttäjän on silti syytä vaatia rikoshyödyn menettämistä valtiolle, ellei ennallistamista ole suoritettu.

RL 10:11.2:n mukainen palautusmahdollisuus?

Laittomasti / luvatta otetun maa-aineksen määrä

- Määrän laskeminen ja vastuun kohdentaminen saattaa olla hankalaa, jos ottotoiminta on alueella jatkunut pitkään ja maa-aineslupia on aikojen saatossa ”ketjutettu”.
- Kunnan teknisen toimen taikka ELY:n suorittamat pinta-alan ja korkotasojen mittaukset ovat arvokasta näyttöä.
- Ottoalueen pinta-aloja ja vuosien kuluessa tapahtuneita muutoksia voidaan selvittää mm. ilmavalokuvista.
- Pinnanmuotoja ja korkotasoja voidaan selvittää laserkeilausaineistosta.
- Myös toiminnanharjoittajan lupahakemuksiin liittämiin ottamissuunnitelmiin sisältyviä karttoja voidaan (tietyin varauksin) käyttää todisteina.

Laittomasti / luvatta otetun maa-aineksen määrä

- Jos saadaan selvitettyä lähtötilanne ennen luvatonta maa-ainesten ottoa ja lopputilanne oton päättymisen jälkeen, voidaan massalaskennalla laskea luvatta otetun maa-aineksen määrä.
- Yleensä ottomäärä on saatu selvitettyä varsin hyvin – isompi ongelma on pitkään jatkuneissa teoissa saattanut aiheutua tekoajasta ja sen myötä vastuun kohdentamisesta.
- Vaikeuksia saattaa aiheuttaa erityisesti tilanne, jossa toiminnanharjoittaja on vaihtunut, eikä ole käytettävissä selvitystä siitä, mikä on ollut ottotaso toiminnanharjoittajan vaihtuessa.
- Paras keino tämän ongelman selättämiseksi on riittävän tiheästi tehdyt valvontakäynnit, havaintojen dokumentointi ja kirjaaminen.

Tekoaika ja rikosten yksilöinti

- Rikoksen tekoaika on merkityksellinen mm. syyteoikeuden vanhentumisen kannalta. Maa-ainesrikkomus vanhentuu 2 vuodessa, ympäristön turmeleminen 10 vuodessa.
- Rikos alkaa, kun luvanvastaiseen ottoon ryhdytään. Tämä ajankohta jäänee useimmiten arvionvaraiseksi.
- Rikos päättyy, kun luvanvastainen otto lopetetaan.
- Varsinaisen ottotoiminnan päätyttyä suoritettua paikalle kootuista varastokasoista ottamista ei voitane enää pitää maa-ainesten ottona. Vrt. maa-aineslain 1 §:ssä oleva määritelmä.
- Mutta miten tulisi suhtautua tilanteeseen, jossa maa-aineksia on otettu luvan vastaisesti, otto on lopetettu kenties jo vuosia sitten mutta maa-ainesluvassa asetettua jälkihoitovelvollisuutta ei ole noudatettu? Onko kyse jatkuvasta rikoksesta? Vai onko syyteoikeus alkanut vanhentua siitä hetkestä, kun jälkihoito olisi viimeistään pitänyt tehdä? Vai jo varsinaisen maa-ainesten oton lopettamisesta?

Tekoaika ja rikosten yksilöinti

- Kirjanpidosta ei välttämättä voida päätellä, milloin otto tietyllä alueella on lopetettu, koska kirjanpidossa ei todennäköisesti eritellä maasta ja varastokasoista otettuja massoja toisistaan.
- Suuntaa antavia päätelmiä ottotoiminnan jatkumisesta voidaan tehdä kirjanpidon poistokirjauksista. Tilinpäätöksestä tulisi ilmetä kustakin kiinteistöstä tilikauden aikana irrotettu maa-aineksen osuus.
- Ottotoiminnassa saattaa olla myös pitkiä taukoja. Tällöin tulevat sovellettaviksi yleiset rikoksen yksilöinnissä noudatettavat periaatteet (ajallinen ja paikallinen yhteys, toiminnan yhtenäinen motivaatioperusta jne.).
- Voitaneen ajatella, että maa-ainesten ottotoiminnan luonteeseen kuuluu, ettei maa-aineksia tietyltä alueelta oteta jatkuvasti vaan kausiluonteisesti. Tällöin voitaisiin lähtökohtana pitää sitä, että hieman pidemmätkään tauot eivät ”katkaise” rikosta.

Tilavuuskäsitteistä ja massoista

- Käytössä on useita erilaisia massan tilavuuskäsitteitä: teoreettinen kiintotilavuus, todellinen kiintotilavuus, todellinen irtotilavuus, todellinen rakennetilavuus, teoreettinen rakennetilavuus.
- Todellisen kiintotilavuuden ja todellisen irtotilavuuden välille on eri maa-aineksille laskettu löyhtymiskertoimia. Toisin sanoen maa-aineksen tilavuus maassa ei ole sama kuin esim. auton lavalla.
- Yleensä luvatta otetun maa-aineksen määrä pystytään selvittämään tilavuusyksikköinä. Maa-aineksen myynti tapahtuu kuitenkin massayksiköiden mukaan (yleensä tonneina). Näin ollen rikoshyödyn laskemista varten tulee selvittää kyseisen maa-aineslajin muuntosuhde tilavuusyksiköstä massayksiköksi.

- Oikeuskäytännössä on ymmärretty pohjaveden asema tärkeänä suojeltavana oikeushyvinä.
- Maa-ainesten otto tapahtuu usein pohjavesialueella.
- Ympäristöhallinnon ohje 1/2009: Maa-ainesten kestävä käyttö, liitteessä 6 on tietoa pohjaveden suojelusta ja tarkkailusta soran ottamisalueilla (esitutkintapöytäkirjaan liitteeksi?)
- Ammattimaisesti maa-aineksia ottavan toiminnanharjoittajan voidaan edellyttää ymmärtävän, että pohjaveden pinnan taso vaihtelee.
- Toiminnanharjoittaja velvoitetaan lupamääräyksellä tarkkailemaan pohjaveden tasoa, raportointivelvollisuus.
- Luotettava pohjaveden pinnan tason selvittäminen vaatii mittauksia useammalta vuodelta.
- Määritettäessä suojelumielessä pohjaveden pinnan tasoa ratkaisevaa on korkein todettu taso. Eli yksikin mittaus voi riittää syytteen tueksi.

- Pohjaveden tarkkailu suoritetaan tarkkailuputkilla. Putki asennetaan kairauskalustolla.
- Joissain tapauksissa toiminnanharjoittaja on saattanut asentaa putken kaivamalla kuopan, johon putki on asennettu, minkä jälkeen kuoppa on täytetty. Kiistelty mittauksen luotettavuudesta.
- Eri pohjavesialueista on saatettu laatia tutkimuksia sekä suojele- ja kunnostussuunnitelmia. Nämä ovat rikosasiassa hyvää taustamateriaalia.
- Mikäli ottoalueella on ennen ottamistoiminnan aloittamista suoritettu pohjaveden pinnan mittauksia, mittausten tulokset tulee rikosasiassa hyödyntää.

Vaasan HO 28.9.2005 nro 1408 (Raahen KO 3.9.2004 nro 363)

- Ay:n toiminnassa oli otettu maa-aineksia maa-ainesluvassa sallittua syvemmältä 60.500 m²:n alueelta. Pohjaveden pinnan tason yläpuolelle ei ollut jäänyt luvassa edellytettyä 2 metrin suojakerrosta.
- Ottamisalue sijaitsi I-luokan pohjavesialueella.
- Maa-aineslupa oli perustunut toiminnanharjoittajan tekemään hakemukseen ja esittämään ottamissuunnitelmaan.
- Toiminnanharjoittaja ei ollut seurannut ottamissyvyyksiä. Pohjaveden pinta oli sateiden vuoksi kohonnut, jolloin oli tullut ilmi, että otto oli ulotettu liian syväälle.
- Asian ilmitulon jälkeen kunnan ympäristöviranomaisen teetti ottoalueen laajuuden ja korkotasojen mittaukset.

- Toiminnanharjoittaja oli lupaehtojen vastaisen ottamissyvyyden korjaamiseksi ottanut maa-ainesta 23.000 m²:n alueelta luvanmukaisen ottoalueen ulkopuolelta.
- KO perusteli vastaajien tahallisuutta / törkeää huolimattomuutta:
 - a) kyse vastaajien ydinliiketoiminnasta => velvollisuus tuntea säännökset ja lupaehdot
 - b) vastaajat olivat kokeneita maa-ainesalan ammattilaisia
 - c) enimmäissyvyyden ylitys oli huomattavan suuri
- Todistajana kuultiin pohjavesiasiantuntijaa.
- Vaara pohjavesien sekaantumisesta pintavesien kanssa ja pohjavesien pilaantumisesta. KO:n mukaan menettely on ollut omiaan aiheuttamaan vakavuudeltaan ympäristön pilaantumiseen rinnastettavaa muuttumista.

- Rikoshyötyä koskenut vaatimus oli keskeinen sekä KO:ssa että HO:ssa.
- Hyötyä arvioitaessa määritettiin ensin luvatta otetun maa-aineksen määrä pinta-alan ja korkotasojen perusteella.
- Myyntilaskujen ja tarjousten perusteella saatiin arvioitua Ay:n myymän maa-aineksen keskihinta (jalostettuna).
- Kirjanpidon perusteella selvitettiin Ay:n kirjanpidollinen käyttökate%.
- Myyntivoitto = Maa-aineksen määrä x Keskihinta x Käyttökate%.
- Rikoshyöty = Myyntivoitto – Ennallistamiskustannukset
- Hovioikeus piti vastaajien ilmoitusta ennallistamiskustannusten määrästä uskottavana. Rikoshyötyä tuomittiin menetettäväksi 23.000 euroa.
- Yhtiömiehille 100 ps kummallekin (luettiin syyksi ympäristön turmeleminen)

Turun HO 31.10.2007 nro 2152 (Tampereen KO 23.5.2006 nro 2484)

- Ky:n toiminnassa oli luvattomasti ylitetty ottamisalueen raja yli 20 metrillä. Luvaton otto yhteensä 6480 m³. Ottamisalueen välittömässä läheisyydessä Natura-alueeksi luokiteltu harjualue. Syyte ympäristön turmelemisesta.
- Kunta oli keskeyttänyt toiminnan ja velvoittanut Ky:n täyttämään ylitysalueen luvanmukaiselta alueelta peräisin olleella maa-aineksella. Ky ei ollut noudattanut keskeytysmääräystä.
- Toiminnanharjoittaja ei ollut merkinnyt ottoalueen rajoja maastoon.
- KO:n mukaan alueella oli geologisesti ja maisemallisesti arvokkaita erikoisia luonnonesiintymiä, joilla oli jopa valtakunnallista merkitystä. KO katsoi, että Ky:n toiminta oli aiheuttanut ympäristön pilaantumiseen rinnastettavaa muuttumista. Syyksi luettiin ympäristön turmeleminen.

- Hovioikeus katsoi, ettei asiassa ollut riittävästi näytetty, että soranottoalueen ylitys olisi ollut omiaan aiheuttamaan vakavuudeltaan ympäristön pilaantumiseen rinnastettavaa muuttumista. Perustelut ovat hyvin suppeat, mutta esim. Natura-alueen läheisyydelle ei annettu merkitystä.
- HO:ssa syyksi luettiin maa-ainesrikkomus, 20 ps.
- Ky oli käyttänyt luvattoman maa-ainesoton korjaamiseen maa-ainesta, jonka se oli ottanut luvalliselta alueelta. Tällä perusteella HO katsoi, ettei Ky:lle ollut syntynyt rikoksella saatua hyötyä.

Vaasan HO 22.5.2013 nro 652 (Etelä-Pohjanmaan KO 15.3.2012 nro 569)

- Oy:lle oli myönnetty vesilain ja maa-aineslain mukaiset luvat maa-ainesten ottamiseen. Otto suoritettiin ns. pohjavesilammikosta. Kyse oli erittäin tärkeästä pohjavesialueesta.
- Maa-aineksia oli otettu 0,5 – 6 metriä sallitun korkeustason alapuolelta yhteensä noin 120.000 m³. Ottamistasoja ei oltu toiminnassa merkitty eivätkä ne olleet työn suorittajan tiedossa. Ottamisalueella oli myös säilytetty polttoaine- ja öljytyynyreitä.
- Luvatta otetun maa-aineksen määrä oli selvitetty kunnan mittaustoimen suorittamilla mittauksilla, ja määrä oli rikosprosessissa riidaton.
- Keskeiset kiistakysymykset olivat luvattoman maa-ainesten oton ympäristövaikutukset ja rikoshyödyn menettäminen.

- Vastaajina olivat Oy ja sen toimitusjohtaja.
- Syyttäjä oli nimennyt todistajaksi ELY:n hydrogeologin, joka kertoi siitä, miten luvan vastaisella soranotolla oli heikennetty ympäristön tilaa pysyvästi.
- Vastaajat olivat kutsuneet todistajaksi ympäristötekniikan DI:n, jolla oli oma konsulttitoimisto. Hänen mukaansa luvan vastaisella soranotolla ei oltu heikennetty ympäristön tilaa verrattuna luvan mukaiseen soranottoon.
- Tuomioistuimet joutuivat ratkaisemaan, kumman asiantuntevan todistajan kertomusta on pidettävä oikeampana. Sekä KO että HO päätyivät luottamaan viranomaistodistajan näkemykseen.
- KO tuomitsi toimitusjohtajan ympäristön turmelemisesta 60 päivän pituiseen ehdolliseen vankeusrangaistukseen ja yhtiön 15.000 euron suuruiseen yhteisösakkoon. HO ei muuttanut tuomiota.

- Arvioidessaan toimitusjohtajan tahallisuutta taikka törkeää huolimattomuutta HO kiinnitti huomiota tekoajan pituuteen (noin 9 vuotta) sekä siihen, että yhtiö oli toistuvasti jo aiemmin ollut piittaamaton lupaehtojen aluerajauksista ja soranottosyvyydestä.
- Jutusta syntyi sellainen käsitys, että Oy:n aikaisemmat soranottosyvyyden laiminlyönnit oli ”korjattu” myöntämällä uusi lupa.
- HO katsoi, että toimitusjohtaja oli menetellyt vähintään törkeän huolimattomasti.
- Luvatta otettu määrä vastasi noin 6000 täysperävaunurekallista.

- Syyttäjä vaati Oy:ltä rikoshyötyä 178.770,99 euroa.
- Yhtiön edustaja oli esitutkinnassa esittänyt arvion siitä, miten paljon yhtiö oli saanut hyötyä per tonni. KO:ssa yhtiön edustaja muutti arviotaan ja väitti, että maa-aineksen otto oli ollut tappiollista.
- Yhtiö oli hallinnollisessa menettelyssä velvoitettu ennallistamaan ottoalueen. Hallintopäätös ei kuitenkaan vielä KO-vaiheessa ollut lainvoimainen.
- Yhtiö esitti arvioita, joiden mukaan ennallistaminen tulisi maksamaan noin 500.000 euroa. KO katsoi, ettei yhtiö ollut saanut rikoksesta hyötyä.
- Kun rikosasiaa käsiteltiin HO:ssa, oli ennallistamisesta KHO:n lainvoimainen päätös. Syyttäjä ja ELY esittivät kuitenkin, ettei ollut varmaa, voidaanko ennallistamista suorittaa. HO katsoi, ettei asiassa ollut syyttäjän ja ELY:n näkemystä puoltavaa selvitystä, ja piti menettämisseuraamuksen tuomitsemista kohtuuttomana.

Helsingin HO 13.12.2017 nro 150511 (Tuusulan KO 15.4.2016 nro 116154)

- D Oy oli saamansa maa-ainesluvan perusteella harjoittanut maa-ainesten ottoa. Ottoalueen rajoja ei oltu merkitty maastoon, minkä seurauksena otto oli ulottunut luvanmukaisen alueen ulkopuolelle (69.000 m³) alueelle, jossa maa-ainesten otto olisi edellyttänyt myös vesilain mukaista lupaa.
- Syyttäjä katsoi, että menettely oli ollut omiaan aiheuttamaan vakavuudeltaan ympäristön pilaantumiseen rinnastettavaa muuttumista (= ympäristön turmeleminen) sillä perusteella, että alueella oli maa-aineslain tarkoittama kaunis maisemakuva.
- Syyttäjä vaati D Oy:ltä rikoshyötyä 582.459,83 euroa. Vaatimus oli laskettu bruttohyötyperiaatteen perusteella.
- Syyttäjä vaati D Oy:lle 50.000 euron yhteisösakkoa.

- Luvatta otetun maa-aineksen määrä oli riidaton.
- Toiminnanharjoittajaa oli toistuvasti kehotettu merkitsemään ottoalue.
- KO painotti perusteluissaan harjujen erityisluonnetta luonnonmuodostelmina. Sekä KO että HO suorittivat katselmuksen.
- KO totesi, että luvaton maa-ainesten ottaminen oli ollut laajaa ja aiheuttanut ympäristön pilaantumiseen rinnastettavan muutoksen.
- KO:n mukaan lupa-alueen rajoja voidaan pitää perustavanlaatuisimpina maa-ainesluvan lupaehtoina. KO katsoi, että toiminnanharjoittaja oli menetellyt törkeän huolimattomasti.
- HO painotti perusteluissa tältä osin lisäksi sitä, että toiminnalla oli vaarannettu tärkeinä pidettäviä suojeluarvoja.
- Kolme yhtiön edustajaa tuomittiin ympäristön turmelemisesta sakkorangaistuksiin (70 ps, 60 ps ja 40 ps).

- HO totesi, että silloin, kun ympäristöön aiheutetusta muutoksesta ei aiheudu terveyden vaaraa tai vahinkoa luonnolle tai omaisuudelle, muutokselta edellytetään verraten laajaa tai voimakasta vaikutusta maisemakuvaan, ympäristön viihtyisyyteen tai virkistyskäyttöön soveltuvuuteen, jotta kyse voisi olla ympäristön turmelemisesta.
- Tässä tapauksessa jo luvallinen soranotto oli HO:n mukaan aikaansaanut muutoksia alueen visuaaliselle kokonaisilmeelle.
- HO kuitenkin katsoi, että luvattoman soranoton seurauksena alueen kaunis maisemakuva oli turmeltunut merkittävästi lisää.
- Harjukummun profiili oli muuttunut niin merkittävällä tavalla, että kyse oli vakavuudeltaan ympäristön pilaantumiseen rinnastettavasta muutoksesta.

- Yhteisösakkoon liittyen KO lausui, ettei D Oy:ssä oltu kehitetty yhtiön johtamista ympäristöasioissa ko. alueella ajan vaatimusten tasolle.
- KO tuomitsi D Oy:n 50.000 euron yhteisösakkoon.
- HO totesi, etteivät syytteessä olleet yhtiön edustajat kuuluneet RL 9:2:ssa tarkoitetulla tavalla yhtiön johtoon.
- HO kuitenkin katsoi, että se seikka, että maa-aineksen ottamista oli päässyt tapahtumaan maa-ainesluvan ulkopuoliselta alueelta, oli jo sellaisenaan osoitus siitä, että D Oy:n toiminnassa ei oltu noudatettu vaadittavaa huolellisuutta ja varovaisuutta rikoksen ehkäisemiseksi.
- HO ei muuttanut yhteisösakkoa.

- Rikoshyödyn osalta KO pohti sitä, tuleeko soveltaa brutto- vai nettohyötyperiaatetta. Koska maa-aineksen yliotto oli tapahtunut välittömästi laillista liiketoimintaa harjoitettaessa, KO päätyi soveltamaan nettohyötyperiaatetta.
- Nettohyöty määritettiin käyttämällä ns. projektikatetta, joka KO:n mukaan vastasi kirjanpidon myyntikatetta. Kiinteiden kulujen vähentämisen jälkeen tästä olisi saatu käyttökate, mutta KO piti projektikatetta hyvänä taloudellisen hyödyn mittarina.
- Projektikate oli 0,70 euroa per tonni.
- Rikoshiötyä tuomittiin menetetyksi 86.022,30 euroa.
- HO ei muuttanut KO:n tuomiota rikoshyödyn osalta. D Oy vetosi valituksessaan siihen, että yliotto oli vähentänyt maa-ainesluvan mukaista ottamisen enimmäiskiintiötä, mutta HO ei antanut tälle merkitystä.

- HO:n mukaan RL 48:1.3:ssa tarkoitettu teko, joka on omiaan aiheuttamaan vakavuudeltaan ympäristön pilaantumiseen rinnastettavaa muuttumista, on sellaista toimintaa, joka kuuluu ympäristönsuojelulain soveltamisalaan (vaikka syytteen tueksi ei vedottu YSL:iin).
- Näin ollen tuli sovellettavaksi YSL 188.2 § eli ELY-keskus oli asianomistaja.
- Sen sijaan HO ei myöntänyt asianomistaja-asemaa Keski-Uudenmaan ympäristökeskukselle, joka oli kuntien toimielin. Kunta ei siis ole maainesjutuissa asianomistaja pelkästään valvonta-asemansa nojalla.
- Kunnalle voi syntyä asianomistaja-asema, jos rikos on kohdistunut välittömästi kuntaan erityisen edun tai oikeuden haltijana tai jos kunnalle on syntynyt rikokseen perustuva korvausvaatimus.